

CIVILIZAȚIE INCULTĂ

*Du bildest Falsches dir auf Bildung ein;
Nie, o Verbildeter, wirst du gebildet sein!*³⁸

RÜCKERT³⁹

Weisheit des Brahmanen

La Paris, la Berlin, la Viena și în alte părți sunt nenumărați oameni civilizați. Și totuși, cei mai mulți sunt incuți. Ați văzut, desigur, de nenumărate ori asemenea oameni. Sunt milioane și milioane în ziua de azi. De exemplu, chiar și un chelner sau un portar internațional de la Viena sau Paris, orice lacheu de la Berlin pot fi oameni foarte «civilizați» în înțelesul tuturor parveniților. Ei știu scrie și ceti admirabil, – știu de regulă mai multe limbi străine; au numeroase cunoștințe de geografie, de științe naturale (doar muzeele răspândesc «civilizație!»...), de politică, de cerințele și felul vieții *high-life* și multe, multe altele, civilizație de care un biet popă cum se cade, harnic și cuvios, din cel sat ardelenesc habar nu are. Chelnerul sau portarul internațional, cu leafă și venituri neasemănat mai mari decât ale popii, trăiește aproape de înălțimile civilizațiunii moderne. Când portarul sau chelnerul acela se îmbracă de ieșit în oraș, în hainele lui elegante, *à la dernière mode*, și se plimbă pe stradă sau intră într-un local public, el este «egal» cu toată lumea civilizată. Cei ce nu-l știu cine este și se dau cu

el în vorbă îl cred lesne foarte civilizată, probabil vreun director de ziare, de căi ferate, de bancă – mai știi? În orice caz «un om foarte bine», *très comme il faut*... Căci el citește ziare mari, *Le Journal*, *Daily Graphic*, *Neues Wiener Tagblatt*, *Lokalanzeiger* ș. a. El pricepe de minune spiritul din *Vie de Paris*, din *Fliegende Blätter*, din *Tit-Bits*. E în curent cu toate chestiunile. Probabil că e ateist, materialist, antimilitarist convins, intervenționist ireductibil, când e vorba de a se reduce veniturile boerilor cari îl gratifică cu bacșișuri grase, dar cari parcă tot se cred mai «grozavi» decât el. E foarte probabil că și el își bate joc de *l'idée de patrie*. E poate chiar, tot ce se poate, prezidentul vreunui club politic districtual sau autoritate în vreo altă organizație democratică, radicală, socialistă. E un om cu «idei înaintate»... Cine se poate îndoi de aceasta?...

Celălalt, Sfinția Sa, părintele nostru din cel sat, de pe cea muchie de deal, pierdut în Europa, duce o viață patriarhală, reacționară și mizerabilă, după convingerea civilizatăului nostru lacheu sau chelner. Aici, iubite cetitorule, dacă nu numai mintea ta, ci și inima ta este la locul ei, te întreb: care din acești doi oameni este un factor adevărat de adevărată cultură *din punct de vedere național românesc*? Încăpe vreo îndoială? Încăpe măcar un singur moment de îndoială pentru orișicare om într-adevăr cult el însuși? Adăogai dinadins: «*din punct de vedere național românesc*», ceea ce schimbă imediat orice idee preconcepută în sens cosmopolit și îi arată fiecărui român de bun-simț că *cultura adevărată nici nu se poate concepe aminteri decât în sens național*: în legătură cu valoarea pe care ea o are pentru *reală dezvoltare a particularităților unei naționalități*. Și acum – îmi dau foarte bine seama de încheierea pe care de mult o am

și pe care o formulez aici zicând – că *cea mai mare parte a culturai europene, internaționale de azi, are un caracter cu desăvârșire chelneresc*. Meseria de chelner e onorabilă ca orice meserie onestă, ca orice muncă. Nu ea este de vină că bietul chelner e un civilizată incult. Alții poartă vina. Căci meseria de chelner nu este într-un absolut nimic de neapărată trebuință spre a constata la cineva acest fel de civilizată. Sunt în ziua de azi în Europa nenumărați avocați, doctori, profesori, chiar universitari, legiuitori, funcționari care, făcând abstracție de meseria lor, stau pe același nivel de civilizată. Cu alte cuvinte, în afară de meseria lor, nici ei nu au mai multă cultură adevărată decât acei chelneri și portari.

Că unii au răsfoit pe Homer sau pe Virgil, pe Racine sau pe Lessing, pe Rousseau sau pe Kant nu face nici o deosebire. Și chelnerul îi poate frunzări, căci scrierile acestor scriitori sunt azi vulgarizate și de mult – vulgare. De când se dau în broșuri pe 20 de centime, ele nu mai fac parale. Nu mai au nici o autoritate. Ele nu contribuie decât să mărească confuzia de idei și să slăbească convingerile și simțirile înăscute. Pe asemenea scriitori nu-i poate înțelege decât cel ce poate *judeca* operele lor. Pentru asemenea judecare însă se cere pregătire specială și serioasă: o sigură orientare în cultură. Astfel, capul oamenilor se face călindar și vai de cultura ce se face în călindare. Mai ales în ziua de azi. Ideea de a face din toată lumea oameni cu carte e o aberație. Pentru că e irealizabilă. Nu se pot face decât suflete pretențioase de semidocti caraghioși. Românul, care e mai filosof decât Condorcet și toți imitatorii lui, întreabă, cu ironia lui neîntrecută, «*apoi dacă toți or fi cărturari, cine o să mai fie văcari?*» Nu cred ca toți miniștrii de

instrucție, din toate țările împreună, să dea de fund filosofiei adânci ce se cuprinde în aceste câteva vorbe. Pentru că țăranul știe că rar s-a întâmplat în lume ca un văcar să ajungă vlădică, dar totdeauna un cărturar, ajuns la vâcărît, a fost sub nivelul ființelor încredințate savantlăcului lui...

De ce este chelnerul din chestie un civilizată incult? Sunt cunoștințele lui de desprețuit? Ar fi ridicol a se susține aceasta. Multe din ele vor fi defectuoase, dar așa cum sunt, ele fac din el un om, din acest punct de vedere, cu mult superior în civilizație decât nenumărați provinciali. Și totuși e un incult. Pentru că el însuși a pierdut, prin această civilizație forțată și criminală, dreapta sa judecată, dreapta sa simțire, pe care le va fi avut în copilăria sa nevinovată. Pentru că o falsă «știință» politică, o falsă «filosofie» și o criminală demagogie au nimicit în sufletul lui tot ce era dreaptă simțire de francez. El azi e un automat. Nu mai e om simplu: dar în plenitudinea bunului-simț național al poporului său. El azi e un străin. Putea deveni tot ce a devenit ca situație materială, și totuși să rămână francez drept-credincios, cu dragoste de neam, cu respect pentru oștire, pentru ordinea socială, pentru credințele și moravurile naționale ale poporului său. Dacă civilizația demagogică nu-l pervertea. Azi e o păpușă. Un stupid și un insolent care luptă direct la slăbirea și dărâmarea patriei sale. Pentru că «civilizația» l-a «convins» că patria e o «invenție a jupuitorilor poporului». Pentru că civilizația materialistă a omorât sufletul în el. Pe un asemenea «civilizat», nimeni nu l-ar caracteriza mai bine decât țăranul nostru care zice «că-i îmbrăcat ca Domn și n-are minte de om».

Religiozitatea, în orice formă s-ar manifesta, e expresia unui sentiment metafizic, firesc în orice suflet de om întreg. E rezultatul unei gândiri omenesti mai adânci asupra lumii și a vieții, gândire ce se impune de la sine fiecărui om cu mintea întreagă. Patria, identică cu naționalitatea, e caracterul unui popor. Patriotismul e caracterul individual în acțiune. Mai ales în viața publică. Omul fără dragoste de țară și de neam e individ fără caracter, un vagabond. A apăra patria însemnează a-i apăra caracterul ei național. Cel ce-i atacă caracterul și vrea să-l pervertească e sau inconștient sau criminal. Caracterul puternic, întreg și armonic al unui om e întruparea firii morale a poporului din care face parte. Asemenea caractere sunt expresia cea mai vie a patriotismului.

Dragostea de limbă, de credințele și moravurile, de portul, de datinele poporului rezultă din sentimente religioase, morale și estetice, din adâncimile culturii. Ești național în acest sens, pentru că ți-e dragă țara și poporul *asa cum sunt*. Pentru că simțirea ta adânc morală te-a legat cu toate corzile, cu toate fibrele inimei tale de ea și de el. Pentru că te-ai născut în patria aceasta și ți-ai petrecut copilăria într-însa. Și amintirile copilăriei tale îți sunt neuitate, căci s-au săpat în simțimântul tău estetic care te deosebește de animal. Sunetul clopotului din satul tău, buciul din vale, talanga vitelor ce se întorceau seara de la câmp, cocoșul acela de pe gard care-ți cânta de ziuă, conșcolarii și prietenii tăi cu care învățați carte și te scăldai în apa aceea, cu care te jucai iarna în zăpadă

și vara la câmp, cu care cântai la biserică «*Osana întru cei de sus lui Dumnezeu*», iar la școală și la gărlă «*Frunză verde de alună*», «*Cine trece Oltul mare?*», «*Trei culori cunosc pe lume*» – toate aceste sunete răsună și astăzi în sufletul tău, toate aceste imagini sunt și astăzi vii în mintea ta și te înduioșează. Vezi că vremea a trecut și trece, cu civilizația ei cu tot. Ele multe le-au schimbat. Numai inima ta e aceeași. Dacă în tine a fost și mai este inimă de român.

În limba țarei ți-ai trăit și îți trăiești durerile și bucuriile tale omenesti. Tot cu cei de o credință și de un neam cu tine te simți mai bine decât cu străinii, oricât de civilizați și de culti ar fi. Căci pe ai tăi îi cunoști de când te-ai născut. Cu însușirile lor bune, cu păcatele lor omenesti. Ai împărtășit cu ei și împărtășești cu ei, aproape ca și cu rudele tale, cu părinții și frații tăi, și binele și răul acestei vieți. Istoria țarei e și istoria neamului tău, a familiei tale. Mărirea ei sau căderea ei o simți și tu în fundul sufletului tău. În fața străinilor, te simți adânc rănit când careva din ei își bate cumva joc de țara ta, de poporul tău. Te simți numaidecât și tu umilit, batjocorit în primul tău sentiment *de om cult*: în sentimentul tău de demnitate. Și atunci, sângele îți înroșește fața și buza ta tremură de mânie. O reacțiune vulcanică străbate firea ta întreagă. Din fundul sufletului tău izbucnește glasul secular al neamului tău. Și apărând cinstea *lui*, aperi demnitatea *ta* de om cult, cu sentiment de datorie, personalitatea *ta* morală, *naționalitatea* ta. Vei fi deci patriot cu atât mai mare cu cât sufletul tău e mai simțitor și mai curat. Cu cât sentimentul tău de onoare e mai puternic. Cu cât simți mai adânc frumusețea ideală a *bărbăției*. Dacă tu însuși ești fire omenească întreagă, caracter ce sună a plin, om nu numai civilizat, dar cu adevărat cult.

Omul se naște cu simțire estetică, firește, în deosebită măsură. Cu cât ea este mai puternică din naștere, sau cu cât un om cult are o mai mare pricepere pentru arta, pentru estetica culturii, cu atât va simți mai ușor frumusețea unei civilizațiuni și a unei culturi în armonie cu policromia psihică a poporului respectiv. Căci unul din caracterele de frunte ale artei este *originalitatea* în plină sănătate morală. De aici urmează că *civilizația și cultura unui popor vor prezenta o valoare cu atât mai mare, mai estetică, cu cât vor fi mai originale, și, în această a lor originalitate națională, mai artistice.*

Cel ce nu simte și nu știe prețului notele de originalitate, capabile de dezvoltare în civilizația și cultura unui popor, nu va fi niciodată un patriot devotat și entuziast. Iar cel ce nu știe să țină seamă de ele, și întrucât trebuie să țină, acela niciodată nu va fi bărbat de stat. Aceștia toți, la ce ar mai ține la neamul lor, la patria lor? Numai de dragul limbei? Apoi ei, simplii raționaliști în toate, și în estetică, ușor ar putea deduce că alte limbi sunt mai plastice, mai expresive, mai culte. Iar dacă tu nu admiti puțința, dacă nu ai înaintea ta un ideal de civilizație și de cultură pe cât se poate de națională, atunci ție *trebuie* să ți se pară o contradicție a menține particularitățile originale ale neamului tău, «prejudecățile» lui. Atunci tu, dimpotrivă, *trebuie* să abdică la toate aceste particularități care, după teoria ta, tulbură și îngreuiază «unitatea civilizațiunii umane». Tu *trebuie* să cauți atunci ca poporul tău să fie sau franțuzit, germanizat sau englezit – poate chiar maghiarizat?... Sau să-l contopești cu idealul propriu al cosmopoliților prefăcându-i, încet-încet, praf și cenușă, toată originalitatea lui, multă puțină câtă mai este, toată naționalitatea lui.

Iată acum ce spunea englezul Edmund Burke, după a mea părere, cel mai înțelept dintre toți cugetătorii politici pe care Taine l-a continuat în Franța. Burke răspunde unui francez, aderent al politicii de a înlătura toate vechile instituții, credințe, tradiții și moravuri, *les vieilles, les préjugés* și a face o Franță nouă, democratică, grabnic civilizată, așa cum e astăzi. Burke îi scrie: „Vezi, Domnule meu, că în acest secol al luminilor* eu sunt destul de îndrăzneț a mărturisi că noi englezii suntem un popor fără sentimente învățate pe dinafară. În loc de a arunca de la noi toate vechile noastre prejudecăți, noi le prețuim foarte mult; și spre a-ți arăta cât ne rușinăm de ele: noi le iubim pentru că sunt prejudecăți, și cu cât ele au durat mai mult și cu cât ele au fost mai obișnuite, mai populare, cu atât le prețuim mai mult... Mulți din oamenii noștri de știință, în loc de a le discredita, întrebuițează agerimea minții lor ca să descopere ascunsă înțelepciune care predomină într-însele. Când gădesc ce caută, și ei arareori caută în zadar, ei sunt de părere că e mult mai înțelept a continua cu prejudecata, cu cumiția, cuprinsă în ea, decât să azvârlim haina prejudecății și să rămânem numai cu cumiția desbrăcată (cu teorii goale). Pentru că prejudecata, cu cumiția ei, cuprinde un motiv care pune în acțiune această cumiție, cuprinde o simpatie care dă stabilitate... Cu ajutorul unei prejudecăți întemeiate, datoria omului devine o parte a firii sale”***.

Ian să ascultăm pe acest înțelept, de ce englezii

* La 1790, Burke a fost atunci unicul și a rămas până astăzi cel mai clasic adversar al politicii și al civilizației revoluționare franceze, cel mai adânc apărător al continuității istorice, al credințelor și moravurilor naționale.

** *The Works of Edmund Burke*, Frowde (*The Worlds Classics*) vol. IV, p. 95 (*Reflections on the Revolution in France*).

sunt și astăzi unicul popor în Europa care «mai poartă marca străbunilor lor», poporul cu cea mai națională cultură:

„Grație rezistenței noastre îndărătnice la inovații, grație încetinelii reci a caracterului nostru național, noi și azi mai purtăm marca străbunilor noștri. Noi n-am pierdut (după câte văd) generozitatea și dignitatea de cugetare din veacul al XIV-lea, dar nici nu ne-am subtilizat (rafinat) până a deveni sălbatici. Noi nu suntem adepții lui Rousseau; noi nu suntem discipolii lui Voltaire; Helvetius⁴⁰ n-a făcut prozeliti între noi. Ateistii nu sunt predicatorii noștri; nerozii n-au ajuns să ne fie legiuitori*. Știm că noi n-am descoperit «drepturile omului»...; și credem că nu sunt de așteptat descoperiri în moralitate; nici multe în principiile cele mari de guvernare, nici în ideile de libertate, cari fuseseră pricepute cu mult înainte de a ne fi născut noi și cari vor exista tot așa și după ce movila de pământ se va fi ridicat deasupra presumpțiunii noastre și liniștea mormântului își va fi impus legea ei limbușiei noastre fără stăpânire.

Noi englezii n-am fost încă spintecați și nu ni s-au scos încă măruntaiele: noi tot mai simțim în piepturile noastre și prețuim și dezvoltăm acele înnăscute sentimente cari ne sunt păzitorii credincioși, povățuitorii ageri ai datoriei noastre, proptelele moralei noastre întregi, morală de libertate și de bărbăție. Noi n-am fost amăgiți și apoi legați ca să fim umflați, ca păsările împăiate din muzee, cu paie și cu câlț (cârpe vechi), cu meschine fășii de hârtie despre «drepturile omului».

Noi ne-am păstrat toate sentimentele noastre încă naționale, curate și întregi, nestrucate de pedantism și de necredință. Avem inimi adevărate, din carne și din

* La 1790!...

sânge, ce bat în sânurile noastre. Suntem oameni cu frica lui Dumnezeu; privim cu respect evlavios spre regi; cu dragoste spre parlament; cu ascultare spre legile țării; cu venerațiune spre preoți și cu considerațiune spre nobilimea noastră”^{*}.

Burke, adresându-se Franței revoluționare de la 1790, îi arată că, în loc de a fi rupt continuitatea cu trecutul ei, în loc de a fi introdus o constituție abstractă, ea ar fi făcut mult mai bine dacă repara vechile ziduri ale constituției (*Statele Generale*), dacă ar fi clădit pe acele vechi temelii. Dacă francezii ar fi procedat astfel: „Voi ați fi făcut, continuă el, cauza libertății vrednică de venerațiune în ochii fiecărei minți demne a fiecărei națiuni. Ați fi gonit, cu rușine, despotismul de pe pământ, dovedind că libertatea nu numai că este compatibilă, ci chiar de ajutor legilor când este bine disciplinată... Ați fi avut o constituție liberă; o puternică monarhie, o armată disciplinată, un cler schimbat și venerat; ați fi avut o nobilime potolită, dar inimoasă, menită a conduce virtuțile voastre, nu a le înăbuși; ați fi avut o clasă liberală de cetățeni cari să rivalizeze și din cari să vă recrutați noi elemente pentru acea nobilime; ați fi avut un popor apărut, mulțumit, muncitor și ascultător; un popor obișnuit să-și caute și să recunoască fericirea sa în toate condițiunile în cari poate fi găsită prin virtute. Căci întru aceasta rezidă adevărata egalitate a omenirii...”^{**}

Note de originalitate – «prejudecăți» naționale, cum le zice Burke – sunt și în civilizația exterioară și

* Burke, *Ib.*, p. 94.

** Burke, *ib.*, p. 40.

în cultura sufletească a unui popor. Prin urmare, politica serioasă și lucrarea culturală liberă, particulară a poporului trebuie să fie totdeauna patriotice: să aibă veșnic în vedere ca aceste note de originalitate sănătoasă și încă rodnică să nu se piarză în prefacerea firească după vremuri și împrejurări. Cine are în prima linie datoria să poarte grijă de înaintarea în acest sens? Bărbații de stat ai unui popor, filosofii și literații lui, toți oamenii lui cu adevărat culti.

O pildă că și civilizația unui popor are, în orice caz poate avea, note de originalitate. Închipuți-vă un moment, prin imposibilul de astăzi, că în România lumea întreagă, în afară de străinii neîmpământeniți, și-ar fi păstrat portul național românesc, portul țărănesc; că nu numai țărani necivilizați, ci și orașenii cei civilizați, boieri și nevoieri, cu un cuvânt toți locuitorii ar fi avut tăria de caracter și simțirea estetică de a continua, prin secole, și ar continua înainte să umble în haine românești. Închipuți-vă că niciodată civilizația orașelor nu s-ar fi făcut de râs, cum zice românul, și niciodată n-ar fi adoptat costume când poloneze, când ungurești, când greco-turcești, când franco-germane. Ce se întâmpla? Din portul neaoș românesc de la țară, se dezvoltă un port neaoș românesc la orașe. Acesta era să fie, evident, mai fin cu vremea, probabil mult mai estetic decât cel de la țară.

Țăranul nostru și țărancă lui au multă simțire estetică, dar n-au școală artistică. Hainele, mai ales ale femeilor, sunt prea încărcate cu o enormă bogăție de motive de artă. La oraș, fondul acesta estetic-național era să ia forme mai discrete. În hainele românești, ar fi predominat unul sau două din motivele de artă. O neînchiptă variațiune de forme

estetice era să se dezvolte din ele. În administrația publică, în oștire, în școale de fete și de băieți, la universități chiar, în magistratură, pretutindeni era să se dezvolte portul național în diferite forme, în fond toate tipice românești. În clasele culte și înalte, hainele ar fi putut să devină opere de artă adevărată, lumea dintr-un concert s-ar prezenta astăzi ca o feerie națională, expresia artistică a unui neam, cum n-ai putea s-o găsești astăzi nicăieri în descompunerea «socială» a Europei Centrale. În portul de la orașe ar fi artă, în loc de caricatura de astăzi. Și orice străin, sosit pentru întâia dată în această țară, s-ar crede, din primul moment, transportat pe o altă lume: într-o lume românească cu bunul ei simț străbun nealterat, într-o lume de oameni ca toți oamenii, dar care nu-și pierduseră capul ca mulți alții.

Poporul românesc adevărat constituie, în afară de bulgăria încă neasimilată, în portul său național un fel de pânză albă, o aba întinsă prin toată țara. Cine a introdus la orașe caricatura în port? Cine a făcut din portul strămoșesc *costum de carnaval*? Civilizația incultă! Închipuiți-vă între mii de argeșeni și câmpulungeni, în hainele lor naționale atât de pitorești, câteva sute de ovrei îmbrăcați în tartan, în costumul lor polonez. Care costum produce disarmonia în acea scenă pitorească? Care din ele strică toată estetica aceasta bimilenară? Care din ele corcește această veche și splendidă civilizație neaoșă românească? Care din aceste haine face dintr-un port național caricatură, civilizație de iarmaroc nemțesc? Apoi aceasta au făcut-o toți aceia care s-au îmbrăcat în costume polonești, în caftane greco-turcești, în jachete franțuzești, nemțești, în frac și smoking într-o lume ce-și are portul ei istoric, «prejudecățile» ei...

Dar câte motive de artă decorativă nu se puteau dezvolta din motivele din port? Și câte întrebări nu erau să sădească ele în arhitectură, în rânduirea din lăuntru a caselor, în mobilier, în toate? Începuturile izolate, pe ici-colo, de a reveni la arhitectura românească, la portul românesc în societatea civilizată, ce însemnează? Un protest al celor înăbușiți de civilizația ucigătoare a naționalității, un protest de bărbăție, de energie a mamelor adevărate din mijlocul acestui popor. Și cea mai bună și cea mai ideală mamă în această țară a fost și este regina Elisabeta. Caracterul ei întreg și simțirea ei estetică o făcuseră de mult să înțeleagă, ea, o străină, ce comori de dezvoltare națională se găsesc în portul românesc, în țeșăturile românești. Uitați-vă la portul ei național, la mantalele ei de aba cu *discreția* aceea în alegerea motivelor naționale. Sunt o splendoare.

Luați *Albumurile* d-lui D. Comșa⁴¹ de la Sibiu și rămâneți încremeniți de bogăția motivelor noastre de artă în țeșături, în creștături de lemn. E o comoară de motive de civilizație sănătoasă, națională. D. Comșa a făcut pentru cultura națională mai mult decât cei mai mulți miniștri de instrucție și de culte pentru voturi. În istoria culturii românești, acel modest Comșa de la Sibiu va avea odată un loc de binemeritată laudă. Iată un om *cult*, un naționalist adevărat, un om de valoare pentru cultura noastră.

Nu discut aici de ce s-a împetrișat și s-a nimicit portul nostru, nici dacă se mai poate scăpa din mocirla portului chelneresc din ziua de azi. Constat numai că, ca *totdeauna*, decăderea și degenerarea au început de sus; îndată ce acolo sus se pierduse în parte sentimentul pentru continuitatea istorică a dezvoltării, îndată ce acolo hipnoza străină se dovedi mai puternică decât realitatea intereselor naționale. După cum e clasa de

sus, așa-i direcția culturai, a civilizației generale a unui popor. Pe la 1869, deputații români din Camera din Budapesta – atunci erau mai numeroși decât astăzi – se hotărâră să apară în port românesc în Cameră. Și azi se văd fotografiile lor de atunci. Un unchi al meu, «Tata-Moșu Udrea», din Lugoj, cum îi zicea lumea, frunțaș între frunțași pe vremurile lui și care fusese adesea primit la Curtea din Viena, s-a prezentat împăratului în haine românești. Toate acestea însemnează că atunci mai erau bărbați cari îndrăzneau să înfrunte, cu «prejudcățile» lor firești, naționale prejudcățile artificiale, cosmopolite ale civilizației de bâlci din ziua de astăzi. Și dacă azi, mai ales peste munți, lumea se agită atât de mult pentru păstrarea a tot ce este mai național, și reacțiunea aceasta sănătoasă tot *de sus* a pornit. Și preoțimea românească purta suman românesc înainte vreme. Ce port preoțesc splendid se putea dezvolta din el!

Dar portul românesc cu tonalitatea lui deschisă, cu culoarea lui albă e și cel mai igienic din punctul de vedere al științei de azi. Hainele negre, întunecoase au o înrâurire vătămătoare asupra sănătății. S-a constatat de atâtea ori că femeile cari umblă multă vreme în doliu încep a suferi. Dar hainele românești sunt și mai curate. Pe ele murdăria se vede numaidecât, ele trebuiesc spălate, curățite. Hainele întunecoase *nu apar*, dar de fapt *sunt toate murdare*. Căci *murdăria din țesături* nu se șterge cu peria, și ea nu-i produsă din petele pe din afară ce se văd și se pot înlătura. Dacă o cămașă, albă ca zăpada, se face în zece zile cărpă neagră de murdării, fără pete propriu-zise, câtă murdărie trebuie să fie pe hainele întunecoase, ce se poartă cu lunile și cu anii și pe cari această murdărie stratificată *nu se poate vedea niciodată!* Și nu este absurd ca oamenii «culți» ai

românilor să umble, d.e., în dricul verii, pe călduri tropicale, în haine întunecoase, să-și lege de gât gulere vârtoase și cravate de prisos? Nu e portul țaranului nezăpăcit de civilizație neasemănat mai potrivit împrejurărilor noastre climatice? Iar dacă civilizații noștri încep acum să nu mai poarte vara veste, ci numai cămași necălcate, cu gulere moi, pantaloni albi și ghete galbene ce se apropie de opinci, asta ce însemnează? Însemnează că poporul românesc, în înțelepciunea sa de veacuri, știa de mult, mai bine decât toți civilizații, care-i portul cel mai potrivit în climatul țării. Iată dar că oamenii culți ai românilor n-aveau decât să dezvolte ei acest port, și azi lumea civilizată străină s-ar fi românizat *ea*, în această privință, în loc să ne sluțească și prostească pe noi cu costumele ei «democratice» de origine franțuzească, de origine revoluționară în uniformarea lumii, a «umanității». Ian uitați-vă la «civilizația» exterioară, răspândită prin intervenția statului: la acele zeci de mii de elevi români în șapci și uniforme de portari internaționali, de chelneri de la *Wagon-Lits!* Zeci de mii de fete de școală, uniformate parcă ar fi ajutoare de bucătărese și alte slujnici de la Paris, de la Viena! Ce mândrețe de civilizație! Ce estetică democratică!

D. Halița a introdus acum câțiva ani, nu mai știu la care școală de fete din capitală, portul românesc de la Comarnic, lucrat cu mai multă artă, mai discret în podoabe, și bine potrivit nevoilor de la oraș. Eram la Ateneu când veniră, între multe alte grupe de școlari, aceste fetițe, vreo 80 la număr, pe scenă. O furtună de aplauze, pline de sinceritate. Lumea simți imediat, în mod instinctiv, ce comoară de variațiune artistică se coprinde în ideea de a respecta portul național, o moștenire sfântă de la părinții, de la străbunii noștri: *caracterul lor în înfățișarea lor exterioară, formală*. Căci și

portul național e cheștiune de caracter: «*ori vorbește cum ți-e portul, ori te poartă cum ți-e vorba*». Dar, deoarece vorba noastră nu mai iese din democrație și civilizație internațională, și portul nostru s-a democratizat și împesțit cu șapci și cu nădragi internaționali. Caracterul românesc dispăre. Nu-i nimic. Mângâiați-vă: căci el se democratizează. «*Trăiască poporanismul democrației rurale!... Jos reacțiunea conservării naționale!...*»

Dar repet și aici: conducătorii sunt vinovați. Pentru că, cum se zice în zicătorile lui Iordache Golescu, „*cei mai mici se deprind cu pildele celor mari. Celor mari se cuvine dar lumină celor mici să fie, că cei mici pururea după cei mari se iau*”. Închipuiți-vă ziua când toți țărani români și toate țărancele noastre se vor îmbrăca în jachete, redengote și sacouri, în rochii după mode «civilizate». Fi-vom noi atunci mai «înaintați»? Sau mai mult la cap stricați și la suflet desfrânați? N-are dreptate boierul Iordache Golescu când zice „*simțirea nu te înșală, dar judecata cu totul când nu e după firea simțirii*”? Apoi nu este un alt grăunte de adevăr etern în următoarea lui vorbă: „*cele vechi spre înfrânare, cele noi spre – desfrânare*”? Cum așa? Iac-asa că „*pururea cele noi ni se par lucruri mari, și în urmă ne mirăm mai mult de cele vechi*”. Vă dați seama ce adânci sunt ideile acestea? Dar cine se mai preocupă de asemenea înfrânare a civilizației?

N-ați băgat de seamă că una din vorbele cele mai adânci și mai frumoase ale limbei noastre a dispărut aproape cu totul din circulație? Cine mai pomenește, în epoca noastră plină de «intelectuali», de democrați și «poporaniști», de cuvântul strămoșesc «înțelepciune»?... Nu simțim parcă un fel de sfială a zice despre cineva că e «un om înțelept»? Cuvintele dispar când se pierd noțiunile de cari sunt legate. Azi nu

vorbim cu «admirație», cu gura căscată decât de oamenii «inteligenti», «deștepți» și «pișcheri», și de «savanți», cari, cică, sunt «dobă de carte». Om cuminte? O altă fosilă în civilizația democrației. Oameni pur și simplu «inteligenti» și «deștepți» avem mulți. Nu numai în «societate», dar și în afară de ea. Eu unul sunt sigur că dacă ne-am duce în pușcăriile de la Văcărești și Doftana, am nemeri într-o adevărată pepinieră de indivizi «inteligenti» și «deștepți»...

Ce însemnează faptul că oamenii *cuminti* și *înțelepți* se răresc mereu și dispar? Un singur lucru: cu dispariția *culturei naționale* din orașe, cu credințele, moravurile, obiceiurile și datinele românești a plecat și înțelepciunea cea străbună. Ce era să mai caute într-o străină și fictivă «omenire»? Într-o civilizație idioată ce-și bate joc de sufletul poporului, de bătrânii și înțelepții săi? Într-o civilizație ce califică pe oamenii înțelepți drept «ramoliți» și «strigoii reacționari»? «*Bonjuristi și pantalonari*» – așa îi numeau românii cei înțelepți pe «intelectualii», cari au adus cu carul civilizație străină, fără nici o luare în seamă a *culturei naționale*. D-l Iuliu A. Zanne⁴² explică astfel semnificația acestor cuvinte: „*Bonjurist – om cu idei înaintate*. Pe la 1830 se dă la noi acest nume tinerilor cari, întorcându-se din străinătate unde studiasă, *cu idei cu totul altele decât acele cari aveau trecut în țară*, înlocuiau adeseori, în vorbire, românescul *bună ziua* prin francezescul *bonjour*. După portul lor, acești tineri se mai numeau și «*pantalonari*»...”

La Iordache Golescu se zice simplu și cu tâlc adânc: „*mai bine în casă decât afară să gândim. Cel ce afară, iar nu în casă, pururea se gândește, se cufundă în*

* Iuliu A. Zanne, *Proverbele Românilor*, vol. IV, p. 200.

greșeli". Se poate o mai lapidară condamnare a covârșirii civilizației străine?

«Democrație» va să zică: cârmuirea *directă* prin glasul poporului, suveranitatea mulțimii, republică, egalitate integrală în toate, ștergerea claselor sociale, realizarea teoriei «om și om în omenire», electivitatea anuală a funcționarilor etc. *Sunt acestea idei românești? Sunt măcar 5 000 de inși între cele 12 milioane de români cari să înțeleagă și să dorească realizarea acestor idei? Sunt înțelepte aceste idei înaintate?... În lumea «intelectualilor» noștri, dacă azi se mai vorbește din când în când de un om cuminte și înțelept, se zice că este... «un om echilibrat». Ceea ce pare a dovedi că «societatea» democratică mai toată e desechilibrată...*

Coperta de **Mircea Munteanu**

Lector: **Elisabeta Simion**

Coordonator de colecție:

Constantin Schifirneț

Aurel C. Popovici

Naționalism sau Democrație

Minerva, București, 1910

ISBN 973-24-0456-6

AUREL C. POPOVICI

STUDIU INTRODUCȚIV

NAȚIONALISM

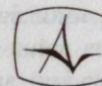
sau

DEMOCRAȚIE

O CRITICĂ

A CIVILIZAȚIUNII MODERNE

*Studiu introductiv,
îngrijire de ediție, note de
Constantin Schifirneț*

EDITURA ALBATROS

BUCUREȘTI • 1997